

**ԹՈՒՐԳԻԱՅԻ ԴԵՐԸ «ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ»
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ԿԱՅԱՑՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ**

Վարուժան Գեղամյան

Բանալի բառեր՝ Թուրքիայի արտաքին քաղաքականություն, թուրքական մեդիա, Թուրքիա-ԻՊ հարաբերություններ, իսլամը Թուրքիայում

2014թ. սեպտեմբերին իր սյունակներից մեկում թուրքական «Հյուրիյեթ» (Hürriyet) թերթի սյունակագիր Բուրաք Բեքդիլը «Իսլամական պետություն» (նախկինում՝ «Իրաքի և Ասորիքի Իսլամական Պետություն») ահաբեկչական կազմակերպությունը որակեց որպես Թուրքիայի կողմից ստեղծված «ֆրանկենշտեյնյան հրեշ»՝ պնդելով, որ այդ կազմակերպության առաջացման և առաջխաղացման համար պատասխանատու է պաշտոնական Անկարան¹: Երբ «Իսլամական պետությունը» (այսուհետ՝ ԻՊ) իր ռազմական հաջողությունների ու լայն մեդիաքարոզչության շնորհիվ կարողացավ ողջ աշխարհի ուշադրությունը հրավիրել իր վրա և ինքնահռչակ խալիֆայության անունից սպառնաց Մերձավոր Արևելքի առանց այդ էլ գերանկայուն վիճակի ավելի վատթարացմամբ, պնդումներն այն մասին, որ ԻՊ-ն զարգացել է առաջին հերթին թուրքական կողմի թողտվության արդյունքում, դարձան աշխարհաքաղաքական օրակարգի ամենաքննարկվող հարցերից:

Հետահայաց դիտարկելով նախորդ երեք տարիների ընթացքում Թուրքիայի արտաքին քաղաքականությունը և

¹ Burak Bekdil, Turkey's Frankenstein Monster, 13 սեպտեմբերի, 2014, <http://www.gatestoneinstitute.org/4698/turkey-frankenstein-monster> .

հռետորաբանությունը մերձավորարևելյան ճգնաժամի համատեքստում՝ առաջարկվող հողվածում մենք կփորձենք ներկայացնել, թե ինչ դերակատարում է ունեցել ԻՊ-ի առաջացման և առաջխաղացման մեջ Թուրքիան: Որպես աղբյուր քննության են առնվել գլխավորապես թուրքական և միջազգային մամուլի հրապարակումները:

* * *

2011թ. այսպես կոչված «Արաբական գարնան» շրջանակներում Սիրիայում սկսված և մինչև օրս շարունակվող քաղաքացիական պատերազմն ու ճգնաժամը հանդիսանում են մերձավորարևելյան և տարածաշրջանային տարբեր ուժերի բախման կիզակետ: Այդ ուժերից առանձնանում է Թուրքիայի Հանրապետությունը, որի արտաքին քաղաքականության օրակարգը 2011-2014 թթ. ընթացքում սիրիական ճգնաժամի զարգացմանը զուգահեռ զգալիորեն ձևափոխվեց՝ նոր Օսմանյան կայսրությունն ստեղծելու մոդելից հասնելով մինչև քրդական հարցի սրացման և երկրի ներքին անվտանգությունն ապահովելու օրհասական խնդիրների լուծման փնտրտուքների:

Թուրք-սիրիական հարաբերություններ. «եղբայրությունից մինչև թշնամանք»

1990-ականների թուրք-սիրիական գերլարված հարաբերությունների ժամանակ, երբ երկու երկրները կանգնած էին պատերազմի շեմին, դժվար էր ակնկալել, որ 2000-ականների կեսերից հարևանների միջև կարող են հաստատվել բարիդրացիական, ավելին՝ եղբայրական հարաբերություններ: Թուրքիայի ժամանակի վարչապետ և իշխող «Արդարություն և զարգացում» կուսակցության (ԱԶԿ) ղեկավար Ռեջեփ Թայիփ

Էրդողանը Սիրիայի նախագահ Բաշար ալ-Ասադին անվանում էր «եղբայր», իսկ Սիրիան՝ «եղբայրական պետություն»:²

Սակայն 2011թ. գարնանը Սիրիայում սկսված ճգնաժամը փոխեց երկու երկրների դեկավարների միջև հարաբերությունների բնույթը: Եղբայրական հարաբերությունների ֆոնին պաշտոնական Անկարան նախ կոչ արեց Բաշար ալ-Ասադին անհապաղ բարեփոխումներ իրականացնել՝ խուսափելով սիրիական իշխանությունը անմիջապես «թշնամական» որակելուց: Այս ընթացքում Թուրքիան ջանում էր զերծ մնալ Արևմուտքում սկսված հակասիրիական քարոզչությանը մասնակցելուց և փոխարենը Սիրիայի իշխանություններին առաջարկում էր բարեփոխումների իրականացման իր տարբերակները:³

Այս «յուրահատուկ» հարաբերությունները շարունակվեցին ևս մի քանի ամիս, երբ նույն տարվա սեպտեմբերին Էրդողանը հայտարարեց, որ «Բաշարը (*Բաշար ալ-Ասադը*-Վ.Գ.) շատ թանկ կվճարի իր վարչակարգի բռնարարքների համար»:⁴ Մեջբերված հայտարարությունը նշանավորեց թուրք-սիրիական հարաբերությունների վերջնական խզումը. Թուրքիան հռչակեց իրեն ալ-Ասադի վարչակարգի գլխավոր հակառակորդներից մեկը:

Սակայն անհրաժեշտ է նշել, որ դեռ 2011թ. հունիս ամսից Թուրքիան արդեն իսկ թույլատրել էր, որպեսզի իր տարածքում գործունեություն ծավալեն մի շարք սիրիական կարևոր

² Տե՛ս, օրինակ՝ Ռ. Էրդողանի ելույթը 2010թ, օգոստոսի 15-ին Այնթափ (Գազիանթեփ) քաղաքում՝ <http://www.youtube.com/watch?v=znE5pCx4DaE>, կամ «Թուրքիայի և Սիրիայի արձակուրդային եղբայրությունը»՝ http://www.radikal.com.tr/politika/turkiye_suriye_tatil_kardesligi-891994:

³ Turkey Calls for Syrian Reforms on Order of 'Shock Therapy', 25 մայիսի, 2011 <http://www.nytimes.com/2011/05/26/world/europe/26turkey.html?pagewanted=all>.

⁴ The Many Roles of Turkey in the Syrian Crisis, Asli Ilgit, Rochelle Davis, 04 հոկտեմբերի, 2012 <http://www.merip.org/mero/mero012813>.

ընդդիմադիր կազմակերպություններ (օրինակ՝ «Սիրիական Ազգային Խորհուրդ»-ը):

Բացի այդ, դարձյալ հունիս ամսին թուրք-սիրիական սահմանը սկսեցին հատել սիրիական բանակի դասալիքները, որոնք գնդապետ Ռիյադ ալ-Ասադի գլխավորությամբ ստեղծեցին «Ազատ Սիրիական Բանակ» կազմակերպությունը: Սա այն բանի խոսուն վկայությունն է, որ Թուրքիան նախապես արդեն իսկ որոշում էր կայացրել օժանդակել սիրիական ընդդիմությանն ու սիրիական վարչակարգի փոփոխությանը:

2011թ. նոյեմբերին Բաշար ալ-Ասադը հեռուստատեսային հարցազրույցի ժամանակ հայտարարեց. «Նա (*Էրդողանը*-Վ.Գ.) կարծում է, որ ինքը նոր օսմանյան սուլթան է և կարող է կառավարել ամբողջ տարածաշրջանը ինչպես Օսմանյան կայսրության ժամանակ: Հոգու խորքում նա ինքն իրեն խալիֆ է զգում»:⁵ Երկու երկրների միջև հարաբերությունները վերջնականապես դարձան թշնամական:

Թուրք-սիրիական հարաբերությունների ժամանակազրության մեջ կարևոր էր նաև 2012 թ., երբ Թուրքիայի Ազգային Մեծ Ժողովը որոշում ընդունեց, որով թուրքական զինված ուժերին թույլատրվեց, անհրաժեշտության դեպքում, ռազմական գործողություններ ծավալել օտար երկրներում: Այս որոշումը գլխավորապես ուղղված էր Սիրիայի դեմ:

Սիրիական ընդդիմությանը օժանդակելու Թուրքիայի որոշումն ուներ մի քանի հիմնական պատճառ: Առաջին հերթին, դա կապված էր Անկարայի աշխարհաքաղաքական կողմնորոշմամբ: Լինելով Հյուսիս-Ատլանտյան Դաշինքի անդամ՝ Թուրքիան չէր կարող չմիանալ արևմտյան ուժերի

⁵ Assad: Erdogan thinks he's Caliph, new sultan of the Ottoman, 09 նոյեմբերի, 2012 <http://rt.com/news/assad-interview-exclusive-syria-265/>

գործողություններին՝ տապալելու «բռնարար Ասադի արյունոտ վարչակարգը»: Այս դիրքորոշումից Թուրքիան ուներ իր սպասվելիք շահերը. հետ-ասադական Սիրիայում ունենալ գերակայություն և ազդեցություն, այսինքն՝ դարձնել նոր Սիրիան Թուրքիայից կախյալ երկիր: Սա թույլ կտար Անկարային մասամբ բավարարել տարածաշրջանային առաջատար լինելու իր ցանկությունը:

Մյուս հանգամանքը Թուրքիայի գաղափարական մերձությունն է սիրիական ընդդիմության հիմնական ուժերի հետ: Իսլամամետ թուրքական իշխանությունները շահագրգիռ են Դամասկոսում տեսնելու սուննի իսլամական ուժեր, որոնցից «Մուսուլման եղբայրներ» կազմակերպության ներկայացուցիչների հետ Անկարան ունի շատ ջերմ հարաբերություններ:

Երրորդ կարևոր հանգամանքը քրդական գործոնն է: Վտանգը, որ Սիրիայի հյուսիսի քրդաբնակ շրջանում (առավել հայտնի շրջանի քրդերեն անվամբ՝ Ռոժավա), կարող է ստեղծվել անկախ քրդական պետություն, որը կսպառնա Թուրքիայի տարածքային ամբողջականությանը, ստիպում է պաշտոնական Անկարային հնարավորինս մեծ դերակատարում ունենալ սիրիական քառսում:⁶ Թուրքիան ակտիվորեն օժանդակում է ԻՊ-ին և այլ ահաբեկչական խմբերի, որպեսզի վերջիններս պայքարեն սիրիական քրդերի դեմ:⁷

⁶ Քրդական գործոնը թուրք-սիրիական հարաբերություններում (2012-2013 թթ.), Էլբակյան է. 04 նոյեմբերի, 2013, <http://razm.info/24533>

⁷ What is Turkey's Role In Syria's Islamic Opposition?, 27 սեպտեմբերի, 2013 <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/09/turkey-syria-islamic-opposition-role.html>, Turkey's ISIL Dilemma: To Fight or Not to Fight, 3 հոկտեմբերի, 2014թ. <http://www.brookings.edu/blogs/up-front/posts/2014/10/03-turkey-isil-dilemma-kirisci>

Թուրքիան ու ԻՊ-ի ծնունդը

Ինչպես նշվեց վերը, Սիրիայում ճգնաժամի գրեթե սկզբից Թուրքիան սկսեց անուղղակի օժանդակություն ցուցաբերել ընդդիմության ուժերին: Այդ օժանդակությունը չսահմանափակվեց միայն կազմակերպչական բնույթի օգնությամբ. շուտով այն ստացավ նաև նյութական տեսք: Թուրքիայի և այլ երկրների օգնությամբ Սիրիայում գործող զինված ահաբեկչական այսպես կոչված «ընդդիմադիր» խմբերից վերջին շրջանում հզորացավ և միջազգային հանրության համար ճանաչում ձեռք բերեց «Իսլամական պետություն» ահաբեկչական կազմակերպությունը:

«Իսլամական պետություն» կազմակերպությունը ձևավորվել է դեռևս 2000-ականներին, սակայն հայտնի դարձավ և գրանցեց ռազմական մեծ հաջողություններ միայն 2013 թ.:

«Ջիհադի մայրուղին»

Թուրքիայի կողմից ցուցաբերված ամենամեծ օգնությունը Սիրիայում և Իրաքում գործող ահաբեկչական կազմակերպություններին «բաց սահմանների քաղաքականությունն» է:

Թուրքիան Սիրիայի հետ ունի 822 կմ սահման, Իրաքի հետ՝ 331 կմ: Սիրիական ճգնաժամի սկզբից ի վեր Թուրքիան դարձավ հիմնական տարանցիկ այն ճանապարհը, որով Սիրիա, այնուհետև Իրաք հասան իսլամիստ զինյալները:⁸

Արևմտյան պաշտոնյաները հաճախ են մեղադրում պաշտոնական Անկարային այն բանում, որ վերջինիս զիտությամբ ու թողտվությամբ, իսկ հաճախ նաև թուրքական հատուկ

⁸ Տե՛ս, օրինակ՝ The secret jihadi smuggling route through Turkey, <http://edition.cnn.com/2013/11/04/world/europe/isis-gaining-strength-on-syria-turkey-border/> կամ Turkey paying price for jihadist highway on border, Kadri Gürsel, 13 հունիսի, 2014: <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/06/gursel-al-qaeda-isis-turkey-mosul-iraq-syria-consulate.html>.

ծառայությունների օժանդակությամբ զինված ահաբեկիչները Թուրքիայով անարգել ներթափանցում են Սիրիա:⁹ Ժամանակի ընթացքում Թուրքիան դարձավ Եվրոպայից, Ասիայից և Ամերիկայից ժամանող զինյալների հիմնական մայրուղին, որով վերջիններս կարողանում էին հասնել Սիրիա: «Կոսովոյից, Մակեդոնիայից և Բոսնիայից ԻՊ-ին միացած հարյուրավոր մարդկանց համար Թուրքիան ծառայում է որպես հիմնական տարանցիկ ուղի»:¹⁰

Համաձայն գերմանական «ԱՌԴ» (ARD) հեռուստաընկերության՝ Եվրոպայից հավաքագրված զինյալները սկզբից մեկնում են Ստամբուլի Ֆաթիի թաղամաս, որտեղ ԻՊ-ի ոչ պաշտոնական գրասենյակում ստանում են առաջին վարձատրությունը (400 ԱՄՆ դոլլար), այնուհետև Սիրիա անցնելու համար նրանց օգնություն է ցուցաբերվում¹¹: Նկատենք, որ այս խնդիրը դարձավ 2014թ. սեպտեմբերին Ուելսում կայացած Էրդոդան-Օբամա հանդիպման հիմնական հարցերից մեկը:¹²

Վարելի է ասել, որ Թուրքիան Սիրիայի համար այն նույն դերն է խաղում, ինչ որ 1990-ականներին Պակիստանը՝ Աֆղանստանի:¹³ Պատահական չէ նաև, որ ԻՊ-ի գլխավոր ճամբարներն ու

⁹After Opening Way to Rebels, Turkey Is Paying Heavy Price, Ben Hubbard, Ceylan Yeginsu, 24 հունիսի, 2014: <http://www.nytimes.com/2014/06/25/world/europe/after-opening-way-to-rebels-turkey-is-paying-heavy-price.html>

¹⁰ Albanian expert: Turkey waypoint for Balkan jihadists, 19 հուլիսի, 2014: http://www.todayozaman.com/interviews_albanian-expert-turkey-waypoint-for-balkan-jihadists_353477.html.

¹¹ Die EU als Rekrutierungszentrum für IS, Ralph Sina, 28 օգոստոսի, 2014, <http://www.tagesschau.de/ausland/is-terroristen-eu-101.html>

¹² Obama, NATO zirvesinde Türkiye'yi IŞİD için uyardı, 08 սեպտեմբերի, 2014 <http://www.taraf.com.tr/haber-obama-nato-zirvesinde-turkiyeyi-isisid-icin-uyardi-163295/>,

¹³ An Unhelpful Ally, Jonathan Schanzer, 25 հունիսի, 2014, <http://online.wsj.com/articles/how-turkey-is-exacerbating-the-mideast-crisis-1403722487>

ամբողջունների մի զգալի մասը գտնվում է թուրք-սիրիական սահմանի մերձակայքում:¹⁴

Ջիհադականների «թուրքական մայրուղով» են անցնում ոչ միայն զինյալները, այլև նրանց ուղարկվող զինամթերքի և այլ անհրաժեշտ իրերի մի մասը: Համաձայն թուրքական և միջազգային մամուլի հրապարակումների՝ Թուրքիան Ազգային հետախուզական ծառայության միջոցով 2012թ. ակտիվորեն ապահովում է սիրիական ապստամբներին, այդ թվում ԻՊ-ին, զինամթերքով ու թիկունքային օժանդակությամբ: Բնականաբար, փորձ է արվում այս ամենն իրականացնել հնարավորինս աննկատ: 2014թ. հունվարին Ադանայի մոտ ոստիկանները կանգնեցրին դեպի Սիրիա ուղևորվող բեռնատար, որը պատկանում էր «Մարդկային բարեգործության հիմնադրամին» (İnsani Yardım Vakfı, այս հիմնադրամը մերձիշխանական է): Բեռնատարը լի էր զենքով և զինամթերքով: Հաթայ նահանգի դատախազը փորձեց այս առթիվ գործ հարուցել, սակայն իշխանությունները կանխարգելեցին գործի հարուցումը, իսկ բեռնատարը կանգնեցրած և զննած ոստիկաններն ազատվեցին աշխատանքից: Հաթայի նահագնապետը նշեց, որ դեպքի մանրամասները «պետական գաղտնիք են» և գործը կոծկվեց: Նպանատիպ այլ դեպքեր ևս գրանցվել են¹⁵, ինչը վկայում է

¹⁴ Where ISIS Is Gaining Control in Iraq and Syria, 11 հունիսի, 2014
http://www.nytimes.com/interactive/2014/06/11/world/middleeast/isis-control-map.html?_r=0

¹⁵ Adana'da silah yüklü otobüs, 10 հունվարի, 2014,
<http://sozcu.com.tr/2014/gundem/adanada-silah-yuklu-otobus-439353/> կամ
Turkey's Ties With ISIL Continue to Arouse Suspicious, Dorian Jones, 27
հունիսի, 2014. <http://www.voanews.com/content/turkey-ties-with-isil-arouse-suspicious/1946718.html>.

Թուրքիայի կողմից սիրիական ապստամբներին անմիջական զինված օժանդակություն ցուցաբերելու մասին:¹⁶

Թուրքիան ԻՊ զինյալներին հնարավորություն է տալիս օգտագործել իր տարածքը ոչ միայն որպես տարանցիկ ուղի: Թուրքական տարածքը զինյալների համար ծառայում է որպես յուրատեսակ վերականգնողական գոտի. իսլամական ահաբեկիչները, անարգել անցնելով թուրք-սիրիական սահմանը, ազատորեն օգտվում են սահմանամերձ թուրքական բնակավայրերի քիչ թե շատ զարգացած ենթակառուցվածքներից:

Մասնավորապես, իսլամականները բուժում են ստանում թուրքական հիվանդանոցներում: Իսկ թուրք բնակիչների պնդումներով, թուրքական շտապ օգնության մեքենաները հաճախ ուղևորվում են Սիրիա և այնտեղից բերում վիրավոր ԻՊ-ականների:¹⁷ Այս տարվա հունիսին համացանցում լայնորեն տարածվեց մի նկար, որտեղ, ենթադրաբար, պատկերված էր ԻՊ-ի հրամանատարներից Աբու Մուհամմադը՝ Հաթայի նահանգի հիվանդանոցներից մեկում բուժում ստանալիս:¹⁸ Թուրքական «Թարաֆ» (Taraf) պարբերականի հաղորդմամբ, Շանլը Ուրֆա քաղաքում էր բուժում ստանում ԻՊ ղեկավար Ալ-Բադրադիի

¹⁶ Report: ISIL using ammunition produced by Turkey, 09 սեպտեմբերի, 2014 http://www.todayzaman.com/diplomacy_report-isil-using-ammunition-produced-by-turkey_358212.html.

¹⁷ Turkey Stands With al-Qaeda Against the Kurds, Youssef Sheikho, 23 սեպտեմբերի, 2013, <http://english.al-akhbar.com/node/17111> կամ Turkey Could Focus on ISIS Within Its Own Borders, 13 հոկտեմբերի, 2014 <http://www.nytimes.com/roomfordebate/2014/10/14/a-missing-ally-against-isis/turkey-could-focus-on-isis-within-its-own-borders>.

¹⁸ CHP lawmakers accuse Turkish government of 'protecting ISIL and al-Nusra militants', 13 հունիսի, 2014 <http://www.hurriyetdailynews.com/chp-lawmakers-accuse-turkish-government-of-protecting-isil-and-al-nusra-militants.aspx?pageID=238&nID=67750&NewsCatID=338>.

մերձավորներից Ահմեթ Էլ. Ն.-ն:¹⁹ Շատ խոսուն է ԱԶԿ նախկին ղեկավարներից մեկի՝ Աբդուլլաթիֆ Շեների վկայությունը, թե. «ԻՊ ահաբեկիչները Իրաքից և Սիրիայից գալիս են հարավային Թուրքիայի ճաշարանները՝ քյաբաբ ուտելու: Ապա, ընթրիքից հետո թեյում են ու դարձյալ վերադառնում այնտեղ, որտեղից եկել էին»:²⁰ Տեղին է մեջբերել նաև ԻՊ զինյալների խոսքերը: «Ջերուսալեմ Փոսթ» (Jerusalem Post) պարբերականը ներկայացնում է Անկարայում բուժօգնություն ստացած մի իսլամականի հետ հարցազրույց, որտեղ վերջինը պնդում է, թե. «Թուրքիան ճանապարհ հարթեց մեզ (ԻՊ-ի - Վ.Գ.) համար: Եթե Թուրքիան մեր հանդեպ այլ կերպ վարվեր, ապա ԻՊ-ը չէր հասնի նրան, ինչ որ ունի այժմ: Մեր մոջահեդների մի զգալի մասը բուժօգնություն է ստանում Թուրքիայում»:²¹

ԻՊ-ի ցանցը Թուրքիայում

Երբ ամերիկյան «Նյու Յորք Թայմզ» (New York Times) պարբերականը հրապարակեց թուրք լրագրող Ջեյլան Յեզինսուի հոդվածն այն մասին, որ ԻՊ-ն Թուրքիայում զինյալների

¹⁹ IŞİD militanları devlet kesesinden tedavi oldu, 11 սեպտեմբերի, 2014 <http://arsiv.taraf.com.tr/haber-isis-militanlari-devlet-kesesinden-tedavi-oldu-163522/>.

²⁰ ISIS, Erdogan and kidnapped Turks, Sayed Abdel-Meguid, 03 հուլիսի, 2014 <http://weekly.ahram.org.eg/News/6648/19/ISIS,-Erdogan-and-kidnapped-Turks.aspx>.

²¹ Islamic State fighter: 'Turkey paved the way for us', 30 հուլիսի, 2014 <http://www.jpost.com/Middle-East/Islamic-State-fighter-Turkey-paved-the-way-for-us-369443> : Նմանատիպ հայտարարություն էր արել ԻՊ զորականներից մեկը «Վաշինգթոն Փոսթին» (http://www.washingtonpost.com/world/how-turkey-became-the-shopping-mall-for-the-islamic-state/2014/08/12/5eff70bf-a38a-4334-9aa9-ae3fc1714c4b_story.html), 12 օգոստոսի, 2014.

հավաքագրման ամուր և կայուն ցանց ունի²², Թուրքիայի նախագահ Ռ. Էրդոդանը դա որակեց որպես «անամոթություն և սուտ», իսկ Ստամբուլում բնակվող թղթակցուհին սկսեց սպառնալիքներ ստանալ: Սակայն այն, ինչի մասին գրել էր Յեգինսուն, նորություն չէր. հողվածի հրապարակումից շատ առաջ էլ թուրքական և արտասահմանյան մամուլում հրապարակվել էին զանազան փաստեր, որոնք ապացուցում էին, որ Թուրքիայում գոյություն ունի ԻՊ-ի բավական զարգացած ցանց:

Այսպես, համաձայն թուրքական և արևմտյան մամուլի հրապարակումների, ԻՊ ջոկատներում կռվում է 1000-3000 Թուրքիայի քաղաքացի²³ (թուրքական ընդդիմադիր որոշ ուժերի պնդումներով, այդ թիվը հասնում է մինչև 5000 մարդ²⁴): Ջինյալների հավաքագրման համար ԻՊ-ն ոչ ֆորմալ գրասենյակներ է բացել Թուրքիայի մի շարք քաղաքներում (գլխավորապես Ստամբուլ, Անկարա, Քոնյա, Ադափազարը քաղաքներում): Դրանք հիմնականում տեղակայված են նշված քաղաքների աղքատ, աշխատավորական թաղամասերում: Հավաքագրվում են ոչ միայն ջիհադիստ մասնակցել ցանկացողները, այլև կանայք, երեխաներ, կամ ամբողջ ընտանիքներ, ովքեր

²² ISIS Draws a Steady Stream of Recruits From Turkey, Ceylan Yeginsu, 15 սեպտեմբերի, 2014, <http://www.nytimes.com/2014/09/16/world/europe/turkey-is-a-steady-source-of-isis-recruits.html>.

²³ More than 1,000 Turks fighting for the Islamic Caliphate, Serkan Demirtaş, 02 օգոստոսի, 2014 <http://www.hurriyetdailynews.com/more-than-1000-turks-fighting-for-the-islamic-caliphate-.aspx?PageID=238&NID=69867&NewsCatID=429>.

²⁴ St' u, օրինակ՝ CHP'LI ŞEKER: TÜRKİYE'DEN 5 BİN KİŞİ İŞİD'E KATILDI, 20 հուլիսի, 2014 <http://www.aktifhaber.com/chpli-seker-turkiyeden-5-bin-kisi-iseide-katildi-1019396h.htm> կամ Families say 163 Turkish citizens have joined ISIL, Fevzi Kızılkoyun. 27 հունիսի, 2014 <http://www.hurriyetdailynews.com/families-say-163-turkish-citizens-have-joined-isil-.aspx?pageID=238&nID=68372&NewsCatID=341>.

մեկնում են «իսլամական դրախտ»՝ ԻՊ ստեղծած խալիֆայություն՝ մշտական բնակություն հաստատելու և «շարիաթի կանոններով ապրելու» համար:²⁵

ԻՊ-ի քարոզիչների թիրախում առաջին հերթին այն երիտասարդներն են, որոնք սերում են սոցիալապես անապահով խավից, հիմնականում գործազուրկ են և չունեն որևէ մասնագիտական կրթություն: Շատերը զբաղվում են թմրամոլությամբ և հարբեցողությամբ:²⁶

Քարոզչությունը հիմնականում իրականացվում է համացանցի, ԻՊ-ական քարոզչի՝ անմիջապես տեղում (հաճախ քաղաքային որևէ մզկիթի մերձակայքում) հավաքագրման, ինչպես նաև տարբեր իսլամական հիմնադրամների, կրոնական կրթական և դաստիարակչական կենտրոնների միջոցով: Վերջիններս գաղտնի կամ հաճախ բացեիբաց քարոզում են ԻՊ-ն և կոչ անում մարդկանց միանալ կամ օժանդակել ահաբեկչական այդ կառույցին: Այսպես օրինակ, թուրքական «ՀաբերԹուրք» (HaberTürk) պարբերականը հաղորդեց մի հիմնադրամի մասին, որը բացահայտ օգտագործում էր ԻՊ զինանշանը:²⁷ Իսկ 2014թ. հուլիսին համացանցում տարածվեցին նկարներ, որտեղ երևում էր, թե ինչպես են ԻՊ-ի մի քանի հարյուր կողմանակիցներ բացօթյա

²⁵ ISIS Starts Recruiting in Istanbul's Vulnerable Suburbs, Alev Scott, Alexander Christie-Miller, 12 սեպտեմբերի, 2014,

<http://www.newsweek.com/2014/09/19/exclusive-how-istanbul-became-recruiting-ground-islamic-state-269247.html> կամ The New Recruits, Emily Feldman, <http://mashable.com/2014/08/12/teenage-islamic-state-recruits/>

²⁶ ISIS Starts Recruiting in Istanbul's Vulnerable Suburbs, Alev Scott, Alexander Christie-Miller, 12 սեպտեմբերի, 2014,

<http://www.newsweek.com/2014/09/19/exclusive-how-istanbul-became-recruiting-ground-islamic-state-269247.html>.

²⁷Güngören'de IŞİD tabelası!, Sorel DAğistanlı, 17 հունիսի, 2014

<http://www.haberturk.com/gundem/haber/958654-gungorende-isis-tabelasi>.

աղոթք կատարում Ստամբուլի մերձակայքում և ջիհադի կոչ անում:²⁸ Հետաքրքրական է, որ թե՛ առցանց, թե՛ կենդանի շփման ժամանակ ԻՊ-ի քարոզիչների կողմից օգտագործվում է նույն թաղամասից կամ քաղաքից նախկինում արդեն հավաքագրված և ԻՊ-ի կազմում «սուրբ պատերազմի» մեկնած երիտասարդների «հերոսական» կերպարները:

Իսլամական ծայրահեղականները քարոզչության համար օգտագործում են նաև ՋԼՄ-ները: Այսպես, հայտնի է, որ «Թաքվա Հաբեր» (Takva Haber) լրատվականը ԻՊ հիմնական խոսափողներից է Թուրքիայում: Հետաքրքրական է, որ Դիլովսար քաղաքում ԻՊ տեղական բջջի հիմնական կազմակերպիչներից մեկը վերոնշյալ լրատվականի տեղական թղթակիցն է:²⁹ Համաձայն թուրքական «Զաման» (Zaman) պարբերականի, Թուրքիայում բացվել է նաև արբանյակային հեռուստարևկերություն «ալ-Ռաֆիդայն Թիվի» (Al-Rafidain TV network) անունով, որը, թերթի պնդմամբ, կապված է ԻՊ-ի հետ:

Թուրքական մամուլի մեծագույն մասը կախման մեջ է իշխող կուսակցությունից: Ուստի պատահական չէ, որ թուրքական ՋԼՄ-ները «Իսլամական պետության»-ը առնչվող լրատվությունում հետևում էին իշխանության ցուցումին. ՋԼՄ-ները պետք է խուսափեին Մոսուլում գտնվող գերիների ու ԻՊ-ի վերաբերյալ այլակարծիք լրատվության պատրաստումից:³⁰ Թուրքական սակավ թվով անկախ ՋԼՄ-ներից անհրաժեշտ է առանձնացնել

²⁸ İstanbul'da piknik yapip cihat çağrısında bulundular, 29 հուլիսի, 2014 <http://www.cnntrk.com/video/turkiye/istanbulda-piknik-yapip-cihat-cagrisinda-bulundular>

²⁹ Isis Recruitment In Turkey, Alexander Christie-Miller, 15 սեպտեմբերի, 2014 <http://turkeyetc.wordpress.com/2014/09/15/isis-recruitment-in-turkey/>

³⁰ Turkey's blackout on Mosul hostage crisis, Tulin Daloglu. 25 հունիսի, 2014 <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/06/daloglu-mosul-hostage-crisis-erdogan-isis-iraq-turkey.html>

ձախակողմյան «սոԼՀաբեր» (soLHaber) պարբերականը, որը հրապարակել է հոդվածների շարք, որոնք բացահայտում էին Թուրքիայում ԻՊ-ի կողմից զինյալների հավաքագրումը:³¹

Պետական դիրքորոշում

Թե՛ հավաքագրման ցանցի ձևավորման համար, թե՛ քարոզչական գործունեություն ծավալելու համար ԻՊ-ը պետք է ունենար թուրքական կառավարության՝ թեկուզ լուռ, համաձայնությունն ու թույլտվությունը: Անշուշտ, անհնար է պատկերացնել, որ «Իսլամական պետությունը» հարյուրավոր մարդկանց է հավաքագրում Թուրքիայի ամենամեծ քաղաքներում և դրա մասին տեղյակ չեն թուրքական ոստիկանությունում կամ Ազգային հետախուզական ծառայությունում: Դա թույլ է տալիս եզրահանգել, որ ԻՊ-ը ի սկզբանե գործել է Թուրքիայի վերահսկողության տակ: Ավելին, հաճախ Ազգային հետախուզական ծառայության «հետքը» երևում է ԻՊ-ի օժանդակության գործողություններում: Այսպես օրինակ, թուրքական «Այդնլիք» (Aydinlik) թերթի փոխանցմամբ, իշխանության գիտությամբ՝ Հատուկ նշանակության զորքերի թոշակի անցած մի խումբ սպաներ մեկնել են Սիրիա և բարձր վարձատրության դիմաց կռվում են ԻՊ-ի շարքերում:³² Թերթի հետ զրույցում մեկ այլ թոշակառու սպա հայտնել է, որ այդ խմբի կազմակերպիչը Ազգային հետախուզական ծառայությունն է, որը

³¹ St' u օրինակ՝ IŞİD Türkiye'de nasıl örgütleniyor: Antep'te bir IŞİD'liyle görüşme. 23 oquunnuh, 2014

<http://haber.sol.org.tr/devlet-ve-siyaset/isis-turkiyede-nasil-orgutleniyor-antepte-bir-isisliyle-gorusme-haberi-96184> կամ IŞİD Türkiye'de nasıl örgütleniyor: Kocaeli örneği, 18 oquunnuh, 2014, <http://haber.sol.org.tr/devlet-ve-siyaset/isis-turkiyede-nasil-orgutleniyor-kocaeli-orneği-haberi-95976>:

³² MİT'ten IŞİD'e paralı asker, 07 hnuhuh, 2014, <http://www.aydinligazete.com/mansetler/45308-mitten-isode-parali-asker.html>

նման փորձառություն ունի դեռ Լիբիական ճգնաժամի օրերից:³³ Եգիպտոսի անվտանգության համակարգի բարձրաստիճան պաշտոնյաներից մեկը ամերիկյան «Վի-Էն-Դի» (WorldNetDaily) լրատվականին տված հարցազրույցում պնդում էր, որ թուրքական հետախուզությունը ԻՊ-ին է տրամադրում տարածքի արբանյակային լուսանկարները և այլ անհրաժեշտ տեղեկատվություն:³⁴

Հետաքրքրական է ԱԶԿ վերնախավի հռետորաբանությունը ԻՊ-ի վերաբերյալ: Թե՛ երկրի նախագահը, և թե՛ նորանշանակ վարչապետ Ահմեթ Դավութողլուն խուսափում են ԻՊ-ը «ահաբեկչական» որակելուց: Ավելին, նախագահ Ռ. Էրդողանը իր ելույթներից մեկում նշեց. «Մենք երբեք չենք ընդունի «խլամական ահաբեկչություն» դրույթը»:³⁵ Իսկ վարչապետը, խոսելով Մոսուլի հյուպատոսարանի անձնակազմի՝ ԻՊ-ի կողմից գերեվարվելու մասին, այնուամենայնիվ նշեց, որ «ԻՊ-ը կարող է ահաբեկչական կառույցի նմանվել, սակայն այն ծնվել է որպես պատասխան (ստեղծված հակախլամական իրավիճակին – Վ.Գ.)»:³⁶

³³ Նույն տեղում: Տե՛ս նաև՝ MIT Transporting Terrorists to Syria, 14 հուլիսի, 2014 <http://www.aydinlikdaily.com/Detail/M%C4%B0T-Transporting-Terrorists-To-Syria/3926#.VCII6haQmSp>:

³⁴ Turkey 'providing direct support' to ISIS, 10 սեպտեմբերի, 2014 <http://www.wnd.com/2014/10/turkey-providing-direct-support-to-isis/>

³⁵ Turkish President Erdoğan slams New York Times over ISIL story, 17 սեպտեմբերի, 2014, <http://www.hurriyetdailynews.com/turkish-president-erdogan-slams-new-york-times-over-isil-story.aspx?PageID=238&NID=71822&NewsCatID=338>

³⁶ Davutoğlu: IŞİD, terörize gibi görünebilir ama..., 08 oqnuսոսի, 2014 <http://www.taraf.com.tr/haber-davutoglu-isis-terorize-gibi-gorunebilir-ama-161085/>

«ՄեթրոՊոլլ» (metroPoll) հետազոտությունների կենտրոնի հրապարակած սոցիալական արդյունքներով թուրքերի միայն 30%-ն է ԻՊ-ը համարում ահաբեկչական կազմակերպություն:³⁷

Այս պայմաններում Թուրքիայում գործող ԻՊ-ի բջիջների դեմ ամենակտիվ հանդես եկող խումբը, թերևս, քրդերն են: Մասնավորապես, Հայրենասիրական հեղափոխական երիտասարդական շարժումը, որը կապված է Քրդական բանվորական կուսակցության հետ, Ստամբուլում հարձակումներ է գործել որոշ շենքերի վրա, որոնք ենթադրաբար պատկանում են ԻՊ-ին:³⁸ Իսկ երբ թուրքական ոստիկանությունը հայտարարեց, որ Ստամբուլում իրականացնում են հակաահաբեկչական գործողություններ, նրանց թիրախում հայտնվեցին վերոհիշյալ քրդական երիտասարդական կազմակերպությունն ու այլ ձախակողմյան ուժերի ներկայացուցիչներ:³⁹

Թուրքական ընդդիմությունն իր հերթին օգտագործում է ստեղծված իրավիճակը՝ Էրդոդանի իշխանությանը մեղադրանքներ ներկայացնելու առ այն, որ վերջինս և նրա ղեկավարած իշխանությունը Թուրքիան ներքաշում են Մերձավոր Արևելքի մեծ քաոսի մեջ:⁴⁰ Տեղին է մեջբերել թուրքական գլխավոր ընդդիմադիր Ժողովրդահանրապետական կուսակցության

³⁷ Türkiye'nin Nabızı Haziran 2014 "Radikal örgütler, Terör ve Türkiye", 30 հունիսի, 2014, <http://www.metropoll.com.tr/report/turkiyenin-nabzi-haziran-2014-radikal-orgutler-teror-ve-turkiye>.

³⁸ YDG-H Carry Out Operation Against ISIS In Istanbul, 30 օգոստոսի, 2014 <http://rojavareport.wordpress.com/2014/08/30/ydg-h-carry-out-operation-against-isis-in-istanbul/>.

³⁹ Police launch anti-terror operations in Istanbul, 12 սեպտեմբերի, 2014, <http://www.hurriyetdailynews.com/police-launch-anti-terror-operations-in-istanbul-.aspx?pageID=238&nID=71644&NewsCatID=341>.

⁴⁰ Turkish Opposition Slams Government for Supporting ISIL, 15 հունիսի, 2014 <http://larouchepac.com/node/31057>.

նախագահ Քեմալ Բըլըչդարողլուի մեղադրանքը՝ ուղղված իշխող կուսակցությանը. «Ամբողջ աշխարհը գիտի, որ ԻՊ-ին օգնություն էք ցուցաբերում: Փաստարկներ էք ուզում: Ահա դրանք՝ զենքերը տեղափոխող վարորդների ու դատախազների հայտարարություններ: ԻՊ-ի ձեռքում գտնվող զենքն այն զենքն է, որը Ռեջեփ Թայիփ Էրդոդանը Դավութօղլուի միջոցով ուղարկել է կազմակերպությանը: Բոլորը գիտեն այս մասին, սակայն մի մտահոգություն ունեն՝ Թուրքիայի քաղաքացիները չիմանան: ԻՊ-ը օրական 2 մլրդ դոլարի նավթ է ծախում: Ո՞ւմ է ծախում այդ նավթը: Անկարայում, Ստամբուլում ու Գազիանթեփում գրասենյակներ կան, որոնք ԻՊ-ի զինյալներ են հավաքագրում»:⁴¹

«Իսլամական Պետության» սև շուկան

«Իսլամական պետություն» կազմակերպության կենսունակության գլխավոր երաշխիքներից մեկը վերջինիս կողմից գրավված տարածքների նավթային ռեսուրսների անօրինական վաճառքն է:⁴² Իսկ անօրինական վաճառքի գլխավոր շուկան գտնվում է Թուրքիայում: Թուրքիայի հարավում գտնվող միջանցքը դառնում է այն սև շուկայի մի մասը, որը ֆինանսավորում է ԻՊ-ի փաստացի գոյությունը: Թուրք-սիրիական սահմանի երկայնքով կառուցվել են ինքնաշեն հարյուրավոր նավթատար խողովակներ: Այդ խողովակներով նավթը փոխադրվում է Թուրքիա, որից հետո բեռնատարներով հասցվում գնորդներին: Երբ 2014թ. օգոստոսին միջազգային ճնշման տակ Թուրքիան ստիպված էր ուժեղացնել սահմանի

⁴¹ Kılıçdaroğlu: İŞİD'e silah yardımına ilişkin belge mi istiyordun, işte belgeler!, 14 հոկտեմբերի, 2014 <http://t24.com.tr/haber/kilicdaroglu-bizim-tezkere-onerimiz-millidir-yabanci-asker-de-iscal-de-yok-icerisinde,273829>.

⁴² Fuelling Isis Inc, Borzou Daragahi, Erika Solomon, 21 սեպտեմբերի, 2014 <http://www.ft.com/intl/cms/s/2/34e874ac-3dad-11e4-b782-00144feabdc0.html>.

վերահսկողությունը և մասամբ կանխել նավթի անօրինական վաճառքը, Թուրքիայի Մաքսերի նախարարությունը հայտարարեց, որ միայն մեկ տարվա ընթացքում փակվել է 233 անօրինական լցակայան:⁴³

Ավելորդ չենք համարում նշել, որ ԻՊ-ի կողմից վաճառվող նավթի վերավաճառքով զբաղվում են ոչ միայն սահմանամերձ բնակավայրերի թուրք բնակիչները, այլև այդ գործարքների մեջ ընդգրկված են շատ թուրք բարձրաստիճան պաշտոնյաներ, ինչի պատճառով էլ թուրքական իշխանությունները աչք են փակում մաքսանենգության վրա:⁴⁴

«Մոսուլի հյուպատոսարանի առումը» և «բուֆերային գոտին»

Թուրքական պետությունը միակն էր, որ ԻՊ ռազմական առաջխաղացումների ժամանակ Մոսուլ քաղաքում շարունակում էր պահել հյուպատոսություն: Ի հակադրություն այն հորդորներին, որ դիվանագետների անվտանգությունից ելնելով, անհրաժեշտ է հյուպատոսության աշխատակիցներին տեղափոխել Թուրքիա, պաշտոնական Անկարան ոչ մի քայլ չձեռնարկեց: 2014թ. հունիսի 9-ին ԻՊ-ի զինյալները գրավեցին թուրքական հյուպատոսության շենքն ու գերեվարեցին 49 աշխատակցի՝ այդ թվում և հյուպատոսին և մանկահասակ երեխաների: Հյուպատոսարանի անձնակազմը և գերի վերցված ևս մոտ երեսուն թուրք վարորդները դարձան այն պատրվակը, որի հիման վրա Թուրքիան

⁴³Our hands and arms are tied, 16 սեպտեմբերի, 2014
http://www.foreignpolicy.com/articles/2014/09/16/our_hands_and_arms_are_tied_syria_turkey_islamic_state_coalition_america_obama_isis.

⁴⁴ Struggling to Starve ISIS of Oil Revenue, U.S. Seeks Assistance From Turkey, David E. Sanger, Julie Hirschfeld Davis, 13 սեպտեմբերի, 2014
<http://www.nytimes.com/2014/09/14/world/middleeast/struggling-to-starve-isis-of-oil-revenue-us-seeks-assistance-from-turkey.html>.

հրաժարվեց մասնակցել ԱՄՆ-ի կողմից ստեղծված ռազմական կոալիցիային՝ ընդդեմ «Իսլամական պետության»: Շատերը թե՛ Թուրքիայում, թե՛ արևմուտքում համարում են, որ Թուրքիայի և ԻՊ-ի միջև գործում է պայմանավորվածություն, և որ հյուպատոսության առումը նախապես ծրագրված էր ԱԶԿ իշխանության հետ միասին:

2014թ. սեպտեմբերի 20-ին թուրքական իշխանությունները պաշտոնապես հայատարարեցին թուրքական Ազգային հետախուզական ծառայության կողմից իրականացված «փայլուն գործողությունների» մասին, որոնց արդյունքում ազատ էին արձակվել և հայրենիք էին վերադարձվել ԻՊ-ի կողմից Մոսուլում գերեվարված թուրքերը (անհրաժեշտ է նկատել, որ իրականացված գործողության ոչ մի մանրամասն չի հրապարկվել, ինչը թույլ է տալիս ենթադրելու, որ ԻՊ-ի և Թուրքիայի միջև կան հստակ պայմանավորվածություններ):

Գերիների ազատումից հետո, երբ վերացավ ԻՊ-ի դեմ պայքարին չմասնակցելու հիմնական պատրվակը, Թուրքիան շարունակում է ոչ լիարժեքորեն մասնակցել հակա-ԻՊ-ական արևմտյան կոալիցիայի աշխատանքներին: Երկրի նախագահ Էրդոդանը հայտարարեց, որ Թուրքիան կմասնակցի ահաբեկչական խմբավորման դեմ գործողություններին, սակայն իր պայմաններով, որոնցից մեկն է՝ Սիրիայի նախագահ Բաշար Ալ-Ասադի հեռացումը: Անկարան ներկայացրեց ԻՊ-ի դեմ պայքարի սեփական տարբերակը. թուրք-սիրիական սահմանից հարավ՝ Սիրիայի հյուսիսում բուֆերային գոտու ստեղծում: Այդ գոտին, թուրքական կողմի հավաստիացմամբ, հնարավորություն կտար հաջողությամբ պայքարել ինչպե՛ս ԻՊ-ականների դեմ, այնպես էլ կօժանդակեր սիրիական ընդդիմությանը ալ-Ասադի վարչակարգի դեմ պայքարում (մասնավորապես, նախատեսվում է, որ այդ բուֆերային գոտում պետք է կազմակերպվեն և

վարժեցվեն ընդդիմության զինյալները):⁴⁵ «Եթե ԻՊ-ը հեռանա, մեկ այլ արմատական կազմակերպություն կարող է գալ: Այսպիսով՝ մեր մոտեցումը պետք է համապարփակ, ներառական, ռազմավարական և համակցված լինի. ոչ միայն պարզապես պատժել՝ բավարարել մեր հանրային կարծիքը և պատժել մեկ ահաբեկչական կազմակերպության, այլ արմատախիլ անել ապագայում բոլոր ահաբեկչական սպառնալիքները», - հայտարարեց Թուրքիայի վարչապետ Ահմեթ Դավլոթողլուն:⁴⁶

Բուֆերային գոտու ստեղծումը հնարավորություն կտա Թուրքիային պաշտոնապես և միանգամայն «արդարացված» ներխուժել Սիրիայի տարածք և հաստատել այնտեղ սեփական ռազմակայանները: Մա հիմք է հետձգնաժամային Սիրիայում ազդեցության տարածման համար: Միևնույն ժամանակ, Սիրիայի հյուսիսում բուֆերային գոտու ստեղծումը հնարավորություն կտա վերահսկողություն սահմանել Ռոժավայում փաստացի գոյություն ունեցող քրդական ինքնավարության նկատմամբ: Մա, իր հերթին, կթուլացնի քրդական անջատողականության վտանգը Թուրքիայում և միասնական քրդական պետության ստեղծման հիմքերը:

Եզրակացություն

Թուրքիան Բաշար ալ-Ասադի իշխանությունը տապալելու համար մեծ ջանքեր է գործադրում, ինչը նպատակ ունի

⁴⁵Turkey Seeks Buffer Zone on the Border With Syria, 09 հոկտեմբերի, 2014 http://www.nytimes.com/2014/10/10/world/middleeast/turkish-support-of-coalition-fighting-isis-centers-on-border-buffer-zone-.html?_r=0 , Թուրքիան Իրաքի և Սիրիայի հետ սահմանին կարող է բուֆերային գոտի ստեղծել, 17 սեպտեմբերի, 2014 <http://razm.info/53541>

⁴⁶ Turkey willing to put troops in Syria 'if others do their part,' Prime Minister says, 6 հոկտեմբերի, 2014 <http://edition.cnn.com/2014/10/06/world/meast/amanpour-davutoglu-interview/>

հետասադական Միրիայում գերիշխող դարձնել թուրքական ազդեցությունն և հնարավորինս լայնորեն ներկայացնել պաշտոնական Անկարայի շահերը: Այս համատեքստում Թուրքիայի կողմից հովանավորություն ու օժանդակություն վայելող «Իսլամական պետություն» կազմակերպությունը հետազոտվող շրջանում գրանցել է շոշափելի ռազմական հաջողություններ և սպառնում է ողջ Մերձավոր Արևելքի խաղաղությանն ու կայունությանը: Կարելի է պնդել, որ առանց թուրքական կողմի ֆինանսական, ռազմական, նյութատեխնիկական, քարոզչական օժանդակության, ԻՊ-ը չէր ունենա այն հզորությունը, որն ունի: ԻՊ-ը ի սկզբանե գործել է Թուրքիայի վերահսկողության տակ և ուստի պաշտոնական Անկարան կրում է ինչպես իրավաքաղաքական, այնպես էլ բարոյական պատասխանատվություն «Իսլամական պետություն» կազմակերպության ծավալած ահաբեկչական գործունեության համար:

Թուրքիայի «ֆրանկենշտեյնյան հրեշը» այնքան է հզորացել, որ սպառնում է նաև իր ստեղծողին՝ Թուրքիային: Սահմանների անկայունությունը, միլիոնավոր ներգաղթյալների առկայությունը, ԻՊ-ի կողմից ահաբեկչական գործողությունների կազմակերպման հնարավորությունը թուրքական բնակավայրերում, քրդական գործոնի ակտիվացումը և իշխող ԱԶԿ-ի ու ընդդիմադիր, ձախակողմյան ուժերի միջև աճող հակասությունները սիրիական ճգնաժամի վերաբերյալ պաշտոնական Անկարայի համար հղի են բազմաթիվ անկանխատեսելի զարգացումներով, որոնք կարող են սպառնալ Թուրքիայի տարածքային ամբողջականությանն ու ներքին կայունությանը:

THE ROLE OF TURKEY IN THE FORMATION OF ISIS

Summary

Varuzhan Geghamyan

In 2014, columnist of the Turkish daily newspaper “Hurriyet” Burak Bekdil described ISIS (ISIL) as “Turkey’s Frankenstein monster,” claiming that the Turkish state is responsible for the formation and development of ISIS.

Since ISIS managed to occupy vast territories of Syria and Iraq and threatened the security of the whole Middle East, allegations of collaboration between Turkey and ISIS became one the most discussed issues in geopolitics.

In this paper I have examined Turkish and international sources to assess the degree of Turkey-ISIS collaboration.